

Víra a myšlení [1962]

Víra je rozhodující skutečností našeho života; proto o ní velmi často mluvíme. Co to však znamená, když mluvíme o víře?

Když použijeme slova „víra“ v různých větných souvislostech, dáváme tomuto slovu přesnější význam právě ve spojení s jinými slovy. Přesné užívání nějakého slova v určitých také přesných souvislostech nám umožní druhému člověku vyjevit, co si pod tím slovem představujeme, na co myslíme, když ono slovo řekneme. Bez onoho významu by slovo bylo pouhým zvukem nebo na papíře řadou znamének. Jde tedy především o tento význam slova, o pojem, který je za slovem, ale který beze slov nelze sdělit.

Ptáme-li se, co rozumíme vírou, ptáme se po pojmu či pojetí víry. Potřebujeme však takový pojem? Není možno se bez „pojetí víry“ raději obejít a spokojit se se skutečnou, opravdovou vírou? Víra se má přece osvědčit v životě v praxi – není to proto bludná cesta chtít víru myšlenkově, teoreticky postihnout? K čemu to je dobré? Jistě nás víra vede k společenství s jinými věřícími: ale cožpak to společenství má zůstat u řeči o víře, u diskusí o povaze víry, u vypracovávání správného pojetí a pravého pojmu víry?

S takovouto nechutí k promýšlení základních věcí se setkáváme dosti často, a nejenom když jde o víru. A tu je třeba prohlásit, že tato nechut nepatří k síle víry, ale k její slabosti; není známkou pevné víry, ale známkou jejího nedostatku. Mnohdy je vlastním motivem obava, že naše víra bude otřesena, když o ní začneme přemýšlet a uvažovat. Je to obava slabé, bázlivé víry. Víra se ovšem má uplatňovat v životě, ale má se uplatňovat v celém životě, nejen v některé jeho části. Myšlení a teorie také patří k našemu životu, a proto se má víra uplatňovat také v našem myšlení a v našich teoriích. Ona se ostatně také vždy uplatňuje, i tenkrát, když o to nedbáme a když na to nedáváme pozor. Ale neuplatňuje se v takových případech chybně a zmateně? Nepoužije si naše víra v takových případech bez výběru všeho toho myšlenkového haraburdí, které se jí na prvním kroku namane? Nestává se tím zbytečně podivínskou a směšnou? Nevypadá pak i nejhlubší víra jako otřelé zboží? A protože nelze jen tak beze všeho oddělovat myšlení od činů: nejsou pak otřelé, zastaralé a neúčinné i naše činy, když nedbáme o své myšlení? Ovšemže Je hlavní zvěstovat evangelium v konkrétním, praktickém životě, ve vztazích k lidem kolem nás. Chceme-li to však dělat přesvědčivě a účinně, pak nezbytně potřebujeme *promyšlený program*. Nestačí přištipkařit, je třeba rozvrhnout úkoly, rozdělit práci, stanovit, co stojí na prvním místě, co na druhém, co může a co musí počkat. Je třeba si ujasnit, jak je třeba změnit práci v církvi. je třeba si udělat obraz našich sborů v nejbližších letech.

Ano, namítne snad někdo, ale to jsou všechno konkrétní věci praktického, životního uplatnění víry. Mluvili jsme však o tom, zda je třeba uvažovat o podstatě víry samotné. Stále ještě trváme na tom, že tady žádné teoretizování není na místě, ba že je škodlivé.

S tím však nelze v žádném případě souhlasit. Jak můžeme stanovit správný program a sestavit účinný plán, když nám nebude jasno v základních věcech? Víme přece, že náš život musí být zakotven ve víře. Co to znamená, nemá-li to být pouhá fráze? Víme opravdu všichni tak samozřejmě, co to je víra? Dovedeme vidět hluboce věřícího člověka i za těch okolností, kdy nejen o víře nemluví, ale kdy pro něho slovo „Bůh“ životně nic neznamená, kdy je pro něho náboženství cizí věcí a kdy s křesťany a církví nepřijde vůbec do styku? Umíme pochopit, že skutečná víra není vázána na církevní příslušnost, na náboženské vychování, na křesťanské tradice a podobně? A umíme na druhé straně rozeznat naprostý nedostatek víry u člověka, který se stále ohání Pánem Bohem a Ježíšem Kristem a mluví, mluví... jen nic dobrého zadarmo pro druhého neudělá? A nejen to: víra přece musí rozumět sobě samé, víra usiluje o sobě vlastní myšlenkový výraz. Víra pracuje ve světě, který je nejen plný sociálních, hospodářských, technických, vědeckých apod. programů, ale který je také plný světonázorových idejí, ideologií a filosofií. Víra musí být proto schopna porozumět svému místu uprostřed světa, musí sama sobě porozumět na pozadí celkového porozumění světu a člověku. Víra si musí vytvořit a vypracovat svůj vlastní obraz světa, ale obraz, který obstojí v moderním světě, který nebude ignorovat nic z výsledků moderního vědeckého bádání ani teoretického úsilí nejnovější filosofie.

Víra ovšem vždycky byla postavena před nutnost čelit myšlenkovému úsilí, které mělo docela jiné základy, svým vlastním myšlením. Vypracovala si k tomu zvláštní naučný obor, zvláštní vědu, totiž teologii. Dnes se však ukazuje, že teologie nestačí na všechny úkoly, které stojí před myšlenkovým úsilím víry. Jsou podnikány pokusy o založení takových disciplín, jako je teologie dějin nebo teologie přírody. Nelze se však ubránit nejvážnějším pochybnostem o perspektivách takových dualistických pokusů. Přírodou i dějinami se již velmi dlouho zabývají odborné vědy. Dělají-li svou práci chybně, tj. chybí-li jejich práci něco, co neunikne pohledu víry, pak je třeba tuto konkrétní vědeckou práci udělat lépe; nemá však smysl zakládat novou vědu. Pravda je jenom jediná a je – jak nás učil Rádl – najednou správná i mravná i zbožná. Právě proto však věda ani filosofie není víře ničím lhostejným a cizím: i tu se víra musí angažovat.

Víra má své docela určité důsledky pro křesťanskou vědu a filosofii; křesťanská věda a filosofie není možná jinak než jako uplatnění víry ve vědě a ve filosofii. Tyto důsledky uplatnění křesťanské víry však se musejí stát integrální součástí vědy i filosofie, tj. musejí obstát jako legitimní příspěvek

k řešení odborných problémů. Mohou a musejí se stát předmětem odborné kritiky a proti případným námitkám musí jejich autor udat své protidůvody. Jinými slovy: nelze vytvářet žádnou druhou linii a stavět proti vědecké pravdě „pravdu víry“.